

L . U . F . 68

PLATSEN FÖR VIGSEL OCH DOP.

Platsen för vigsel och dop, varierade mycket ofta på 1800 talet, och skedde på olika platser, och var även beroende på olika omständigheter.

V I G S E L.

Som ovan nämnts skedde vigseln olika på olika platser, för olika kategorier bland befolkningen. En del gingo till prästgården och vigdes medan andra vigdes i kyrkan, andra åter vigdes hemma, men de flesta vigdes, särskilt utav de mindre bemedlade, alltid i prästgården. Det som ansågs för allra finast var att man vigdes i kyrkan, därnäst kom vigseln i hemmet, och de som vigdes i hemmet var alltid, liksom de, som vigdes i kyrkan alltid av den förmögnare allmogen, samt av herrskapsklasserna, och efter vigseln i hemmet så väl som efter vigseln i kyrkan, gavs alltid tillfälle att visa att det var ett förmöget hem, genom att det då ställdes till ett hejdundrade kalas efter vigseln, vilket till detta inbjödos ett stort antal gäster, såväl från brudens, som brudgummens släktingar, och deras omgivningar, dels för att visa att brudgummen och hans släkt gjort ett fördelaktigt och gott val, vid valet av hustru, och så skulle vid ett

ACC. N:R M. 11085:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

vid ett sådant bröllop kalasas i minst två eller tre dagar. Och att man vigdes hemma berodde även till stor del den bidragande orsaken, att vid en hemma vigsel skulle bjudas så många som var möjligt, dels som ovan nämnts för att visa sin storslagenhet, och dels för att brudparet skulle få så många presenter som möjligt. Och det var ju alltid det vanliga, att vid hemmanvigsel såväl som vigsel i kyrkan, skulle alltid vara stora fästligheter, och stora kalas tilllagades i hemmet, och i de rikare och förmögnare hemmen skulle det rent av tävlas ^{om} att göra stora och fina kalas. Och vid både kyrkvigseln så väl som vid vigseln hemma, var alltid prästen bjuden med, dels var ju alltid prästen kallad att utföra vigseln hemma, och till själva kalaset efter vigseln var även, om prästen var gift, hans fru även bjuden att vara med på kalaset såsom gäster, och vid den efter vigseln anordnade middagen, skulle alltid brudparet bjudas först, och samtidigt bjöds prästen och prästfrun, ty till dessa var alltid plats beredd vid samma bord som brudparet, för att göra dessa sällskap under hela kalaset. De som sedan därefter bjödos, och gingo närmast efter, voro brudens föräldrar, sedan kommo brudgummens föräldrar, brudens och brudgummens syskon, samt släktingar i övrigt, kommo därefter i tur och ordning, å ömse sidor, därefter kommo de s. k. ri-

ACC. N:R M. 11085:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

vare och förnämre familjerna, .sist bjöds den fattigare klassen.

Vigseln i kyrkan förekom endast bland s.k. herrskapsfolk, eller av de rikare och förnämre befolkningen, och ansågs för det allra förnämaste och finaste att man vigdes i kyrkan, och i senare hälften av 1800 talet var det alltid vanligt med s.k. "bröllopsståt" och de som skulle vara verkligt förnäma, vigdes alltid hemma, på lördagen, sedan skulle det "ståtas" till kyrkan på söndagen med de nygifta i spetsen, därefter kommo brudens föräldrar, och brudgummens föräldrar, sedan släktingarna i tur och ordning, och för längre tillbaka, eller i mitten av 1800 talet var denna "stass" eller "ståt" alltid ridande, och det berättas att vid en sådan bröllopsståt, vid ett bröllop i Rya Hultsjö skulle riksdagsmannens häst i Rya stupat under den bröllopsståten, och detta ansågs ganska olyckligt för det brudparet.

Under senare hälften av 1800 talet äktes alltid efter hästskjuts till kyrkan för att vigas, och då var det alltid vanligt, att både brudens och brudgummens föräldrar samt släktingar å omse sidor, alltid med under vigseln i kyrkan, och det berättas att om det skulle vara ett bättre och förnämre bröllop, skulle till och med ortens knektar stå i "parad" vid kyrkan när bröllopförljet skulle gå

ACC. N:R M. 11085:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

in i kyrkan, och likadant när de gick ut ur kyrkan efter vigseln, och dessa knek-
Zar skulle då vara klädda i "parad" och stå i "giv akt", varefter dessa knektar se-
dan blevo bjädna med hem till bröllopgården. Min svärfar furir J.A. Liv från
Ramkvilla var under sin tid med flera gånger på sådan kyrkparad. Men en sådan
kyrkvigsel förekom endast av herrefolken, och sådana som ansågos för rika och
förfäna, och skulle vara litet förmer än den vanliga bondebefolkningen.
Efter vigseln i kyrkan, förekom liksom vigseln i hemma, alltid ett stort gäs-
tabud. Vid kyrkvigsel var det alltid vanligt att bruden också bar kyrkkronan,
vidare var det alltid vanligt att brudens föräldrar föremstaltade om att det
gicks omkring och bjöds på bränvin, på så många som sköt för bröllopsparet.
Och vid vigseln i kyrkan togs alltid prästen med fru med hem tillsammans med
brudståten. De som mest vigdes i prästgården var den stora allmänheten, såsom
småbönder torpare och i övrigt alla mindre bemedlade, och för det första blev
en sådan vigsel mera diskret, ty när vigseln skedde i prästgården var kanske
många gånger, för att inte den stora allmänheten bland ungdomen skulle få reda
på det, ty det var, och är så än i dag, att ungdomen samlades på kvälen och sköt
kanske våldsamt, och det var inte alls ovanligt att alla fönsterrutorna spräng-

ACC. N:R M. 11085:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

des sänder, under det att de fordrade masson av bränvin. När vigseln skedde i präst-
gården skulle vanligen brudpret ha någon förning med sig till prästen, till ex,
om det var något mera besutten, skulle det vara en ostkaka, men även ^{när} den fattigare
befolkningen såsom storpåre och småbönder vävesom tjänstefolk vigdes i prästgården
hade också en pannkaka med sig, till prästen då de skulle vigas, men dessa hade
inte någon ostkaka, utan det blev en inte så dyrbar pannkaka, utan en billigare
sorts pannkaka som kallades för "löpespannkaka", och många hade en ändå billigare
såsom risgrynspannkaka. När vigseln var över var det alltid vanligt att prästen
bjöd brudparet på kaffe, i prästgården. När så brudparet kom hem, varo för det mäs-
ta, åtminstone brugummens föräldrar och syskon inbjudna, och då skulle dessa vara
komma till brudens hem, när brudparet kom tillbaka från prästgården.

Att det fanns husbönder som höll bröllop för sina tjänare, förekom nog någon gång,
men då var det endast till trotjänare, till ex, om en piga hade tjänat i en mång-
fald år, hos en och samma husbonde, som då denne höll bröllop på, och detta har före-
kommit så sent som på början av 1900 talet, och förekom hos nämndeman K.A. Karlsson
stora Kråkhult Hultsjö, och inte nog med brölloppet, utan han lät även sin piga

ACC. N:R M. 11085:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Emelja Bergström, även välja ut en av hans kor vilken hon ville i ladugården som han även skänkte henne, detta skedde som sagt i början av 1900 talet, men numera förekommer det knappast ej något sådant.

Vad vigseln i hemmen beträffar, så förekommer detta i samma utsträckning^k som förr i äldre tider, och var då så att prästen kom till brudens hem och vigde brudparet, fast numera viges alltid s.k. förnämre folk alltså i kyrkan. Denna förändring har framstått så småningom, så att hemmavigsel förekommer inte i så stor utsträckning som till ex. i slutet av 1800 talet, men förekommer likväl ännu emellanåt.

D O P.

Dopförrättningarna liksom vigseln, skedde både i kyrkan, i hemmen och i prästgården, och det förnämsta var ju att låta döpa sina barn i kyrkan, men det allra vanligaste var att man döpte barnen i prästgården. Och orsaken att man döpte barnen i hemmet var varierande, dels kunde barnet inte vara friskt, så att det ej tålde resan till prästgården. Men av herskap, och sådan som ville anses finare, och litet bättre än de vanliga bönderna, läto för det mesta döpa sina barn i kyrkan, och alltid var det barnen till kyrvärdarna, samt i övrigt s.k. kyrkans tjänare,

ACC. N:R M. 11085: 7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

som läto döpa sina barn i kyrkan. Och vid dop såväl i kyrkan som hemma, förekom alltid större eller mindre kalas i hemmen s.k. "Barnsöl" eller "Basöl" och till sådana dopkalas, bjödos inte bara släkten, utan vid finare sådana, bjöds hela den s.k. "roten", men företrädesvis då de äldre, och vid ett sådant storkaläs, var även prästen med fru inbjuden, åtminstone var det så på min trakt.

Dopet i kyrkan, förrättades alltid inför hela församlingen, i samband med gudstjensten, och då gärna vid någon större högtid, till ex, påsk, pingst eller midsommar, någon gång på själva nyårsdagen, men efter vad gamla personer har berättat förekom nyårsdop, endast i sällsynta fall, och skedde då vanligtvis före högmässan, varför det skulle ske i sällsynta fall, har jag ej hört berättas om. Likaså har jag hört berättas, att dop även skett i sakristian, men inte heller har jag hört något berättas om, varför det skulle ske där. Men det allra finaste och förnämaaste, var ju att döpa barnen i kyrkan, varvid kyrkans dopfunt användes. Om dop i kyrkan skedde särskilt vintertid, har jag ej hört något berättas om.

Att eldstad sänkades i kyrkorna förr i tiden, var ju alltid det vanliga, och i Hultsjö kyrka sänkades eldstad, ända fram till eller omkring sekelskiftet.

Som ovan nämnts hölls alltid hos de rikare och förnämre, alltid större edler

ACC. N:R M. 11085:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

mindre kalas, men i allmänhet var det nog med en liten bjudning, och på många ställen ingen bjudning alls. När en av mina syskon döptes, bjöd mina föräldrar endast barnets s.k. Gudfar och Gudmor, eller som det kallades "Gofar" och "Gonor" eller som det även sades, de som skulle "hålla" = bära barnet till dopet.

På rikare och förnämre ställe, bjöds alltid prästen med fru till dopkalaset. De flesta dopen skedde nog i prästgården, och skedde då på expeditionen, och efter dopförrättningen, bjödo prästen på kaffe i prästgården. Dop förekom vidare vid husförhören, samt om prästen hade någon förrättning i någon skola, som det passades på att döpa något barn, men i ett sådant fall, blev ingen bjuden på något, men detta var ju i allmänhet fallet med obesuttna och mindre bemedlade, som passade på att vid sådana tillfällen låta döpa sina barn.

Vad förändring beträffar, så har på senare tid mycket sällan förekommit att det döpts några barn i kyrkan, utan när ett barn skall döpas, så sker det vanligen i prästgården, någon gång förekommer kanske även i hemmet. Denna förändring började redan inträda i slutet av 1800 talet, men vad orsaken till detta har varit, kan jag inte ge någon upplysning om.

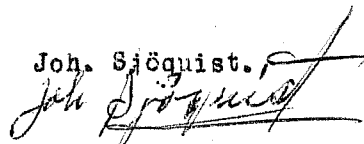
ACC. N:R M. 11085:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vad beträffar kyrktagningen, så skedde den både hemma och i kyrkan, var det så att barnet skulle döpas hemma, så kyrktogs modern alltid hemma först innan dopförrättningen skedde, samma var förhållandet om barnet döptes i kyrkan, då kyrktogs modern först innan barnet döptes, var ^{för} man gjorde så har jag ej hört berättas om, och inte heller har jag hört något berättas om när kyrktagningen började att slappna av, men den ^{sedan} började tydligen redan i början av 1900 talet, för att numera så gott som alldeles upphört.

Lönäsa H U L T S J Ö i april 1949

Joh. Sjöquist.

Folklivsarkivets ombud.